

לא יחבול רחיים ורכב

לא יחבול רחיים ורכב פי נפש הוא חבל: (דברים כד ו).¹

משנה מסכת בבא מציעא פרק ט משנה יג

המלוה את חברו לא ימשכנו אלא בבית דין, ולא יכנס לביתו ליטול משכנו. שנאמר: "בחוף תעמוד" (דברים כד יא).² היו לו שני כלים - נוטל אחד ומניח אחד; ומחזיר את הכר בלילה ואת המחרשה ביום.³ ... אלמנה, בין שהיא עניה בין שהיא עשירה, אין ממשכנין אותה, שנאמר: "ולא תחבול בגד אלמנה" (דברים כד יז).⁴
החובל את הרחיים עובר בלא תעשה, ורחייב משום שני כלים, שנאמר: "לא יחבול רחיים ורכב" (דברים כד ו).⁵
ולא רחיים ורכב בלבד אמרו, אלא כל דבר שעושים בו אוכל נפש, שנאמר: "כי נפש הוא חובל".⁶

ספרי דברים פרשת כי תצא פסקא רעב

"לא יחבול רחיים ורכב", אין לי אלא רחיים ורכב המיוחדים, מנין לרבות כל דבר? תלמוד לומר: "כי נפש הוא חובל". אם כן למה נאמר רחיים ורכב? מה רחיים ורכב מיוחדים שהם שני כלים ומשמשים מלאכה אחת ורחייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו, כך כל שני כלים משמשים מלאכה אחת, חייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו.⁷ "כי נפש הוא חובל" - להגיד מה גרם.⁸

¹ מספר פעמים נדרשת התורה לדין לקיחת או החזקת משכון של אדם עני שנצרך להלוואה והמשכון ניתן כערבון, או גם כתשלום על ההלוואה. ראה שמות כב כה-כו: "אם חבל תחבל שלמת רעך עד בא השמש תשיבנו לו: כי הוא כסותו לְבָדָה הוא שְׁמָלְתוֹ לְעָרוֹ בְּמָה יִשְׁכַּב וְהִיא כִּי יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי חָנוּן אֲנִי". וכן בפרשתנו אנו מספר פסוקים להלן: "כִּי תִשֶׁה בְּרַעַךְ מִשְׁאֵת מְאוּמָה לֹא תִבֵּא אֶל בֵּיתוֹ לְעֵבֶט עֵבֶטוֹ: בַּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אֵתָּה נֹשֶׂה בּוֹ יוֹצִיא אֵלַיךְ אֶת הָעֵבֶט הַחוּצָה: וְאִם אִישׁ עֲנִי הוּא לֹא תִשְׁכַּב בְּעֵבֶטוֹ: הִשָּׁב תִּשָּׁב לוֹ אֶת הָעֵבֶט כִּבְאֵה הַשֶּׁמֶשׁ וְשָׁכַב בְּשִׁלְמָתוֹ וּבְרַכְךָ וְלֶךְ תִּהְיֶה צְדָקָה לְפָנֶי ה' אֱלֹהֶיךָ". כאן נראה שיש דין מיוחד ב"חפצא", לא בתהליך, היינו שרחיים ורכב, אולי גם חפצים דומים, לא נלקחים כלל כמשכון.

² הגמרא בבבא מציעא קיג ע"א מסיקה שלמרות שיש הבדל בין שליח בית דין ובין המלוה עצמו לגבי אופן גביית החוב, שליח בית דין יכול להפעיל יותר מסכות כלפי הלווה ואף להוציא ממנו בכוח ברחוב או בשוק, לגבי כניסה לבית, אין הבדל ושניהם עומדים בחוץ. ראה גם רמב"ם הלכות מלוה ולוה פרק ג הלכה ד: "המלוה את חברו אחד עני ואחד עשיר, לא ימשכנו אלא בבית דין (ב"ד). ואפילו שליח ב"ד שבא למשכון, לא יכנס לביתו וימשכנו, אלא עומד בחוץ והלוה נכנס לביתו ומוציא לו המשכון, שנאמר: בחוץ תעמוד. אם כן מה בין בעל חוב לשליח ב"ד? ששליח ב"ד יש לו ליקח המשכון מיד הלוה בזרוע ונותנו למלוה ובעל חוב אין לו ליקח המשכון עד שיתן לו הלוה". ואנו רוצים להתמקד בדין רחיים ורכב ולא נוכל להרחיב בכל עניין משכון וגבייה.

³ מסביר קהתי ששני הכלים ביחד ניתנו כנגד ערך החוב, ובכל זאת, מחזיר לו כלי אחד (ומחזיק באחר) בהתאם לצורך הקיום של הלווה: "כגון אם הלווה היה עני והמלווה נטל ממנו כר ומחרשה לשם משכון, חייב הוא להחזיר את הכר בכל ערב שיישן עליו ואת המחרשה בכל בוקר, כדי לעשות בה מלאכתו". ואולי ההפך, שהלווה יבוא כל בוקר למלווה ייתן לו את הכר שהוא פיקדון היום ויקבל את המחרשה לעבודת היום, ובסוף היום יחזיר את המחרשה לפיקדון הלילה ויקבל את הכר לשנתו בלילה. יש כאן אולי לא רק עניין הומני, אלא גם אינטרס משותף של שניהם. משינה טובה בלילה ומעבודת מחרשה ביום, יש סיכוי שהעני ישפר את מצבו ויוכל להחזיר את ההלוואה. ראה פירוש קהתי בהמשך שם שמביא את דברי התוספות שמסבירים שכל עניין החזרת המשכון בוקר וערב הוא "כדי שלא יוכל הלווה לכפור וגם ימהר לפרוע חובו כי מתבייש שבכל יום ויום יחזירו משכונו". המלווה הוא בעצם הבעלים של המשכון, כל עוד ההלוואה בתוקף, וההחזרה לעני פעם או פעמיים ביום היא פקדון קצר מועד. האינטרס הכלכלי הכולל הוא שלווים יחזירו את חובם ולא יתחמקו! תקנות יתר וחמלה מוגזמת כלפי הלווים עשויה לפרום את המערכת הכלכלית-כספית ולגרום לכך ש"תינעל דלות בפני לוויים" אחרים ונמצאו כולם מפסידים. ברוח זו נתקנה גם **תקנת פרוזבול**.

⁴ הרי לנו עוד פסוק בדיני משכון שלא הבאנו בהערה 1 לעיל, דין משכון (חבלה) באלמנה. כאן נכנס גורם נוסף של צניעות, ראה מחלוקת ר' יהודה ור' שמעון בתוספתא מסכת בבא מציעא פרק י הלכה י: "אלמנה בין שהיא ענייה בין שהיא עשירה אין רשוי (רשאי) למשכן, שנאמר: לא תחבול בגד אלמנה - אחת ענייה ואחת עשירה דברי ר' יהודה. ור' שמעון אומר: ענייה אין רשוי למשכון, עשירה נוטל ואין מחזיר, שלא יהא הולך ובא אצלה שלא להשיאָה שם רע". ראה גם בגמרא סנהדרין כא ע"א: "דתניא: אלמנה, בין שהיא ענייה בין שהיא עשירה - אין ממשכנין אותה ... דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר: עשירה - ממשכנין אותה, ענייה - אין ממשכנין אותה, ואתה חייב להחזיר לה, ואתה משיאה שם רע בשכנותיה".

⁵ למרות שמדובר בשני מרכיבים של כלי אחד, שהרי בד"כ אין שימוש לאבן הרכב בלי השכב (הרחיים) וכן ההפך, בכל זאת הדבר נחשב כשני כלים לעבור עליו בשני לאווים. את עניין מספר האיסורים או הלאווים שעובר מי שחובל רחיים ורכב, נראה בגמרא וברמב"ם להלן. לעצם האיסור, נראה בפשטות שיש דין מיוחד ברחיים ורכב, שאין למשכנם כלל, בניגוד לכלים וחפצים כגון כר ומחרשה שראינו שניתן למשכן לזמנים קצובים. אבל גם ברחיים ורכב, יש להבחין בין משכון בשעת מתן ההלוואה ובין נטילת משכון בעת מועד הפירעון. ראה ספר החינוך מצוה תקפג: "ופירשו מורינו ישמרם אל, שאיסור זה אינו אלא כמשכון הכלים הנזכרים שלא בשעת הלוואה. אבל בשעת הלוואה ודאי מותר למשכן כל כלים שבעולם דלא גרע ממִקְרָ שֶׁאֵין מוֹנְעִין לוֹ לֵאדָם מִלְמַכּוֹר כֹּל כְּלוּי אוֹ לְמִשְׁכָּן".

⁶ כאן מתעוררות שתי שאלות שהן אולי אחת. האחת, מהי ההגדרה של כלי אוכל נפש? כל כלי המטבח המשמשים להכנת אוכל והגשתו? והשנייה, שאותה שואלים פרשני המשנה והתלמוד: מה ההבדל בין המחרשה והרחיים? מדוע זה אינו כלי אוכל נפש וזה כן? האם נבדיל למשל, בין רחיים תעשייתיות שהן אולי דומות למחרשה ובין רחיים ביתיות המשמשות לטחינת הלחם המשפחתי הביתי? האם נבדיל בין כלי המייצר פרנסה, המאפשרת החזרת המלווה (ראה הערה 2 לעיל) ובין כלי ביתי המשמש להכנת אוכל?

⁷ האמנם מרחיב מדרש ספרי את האיסור ל"כל שני כלים משמשים מלאכה אחת"? רק בגלל הדמיון הפיסי לרחיים ורכב?
⁸ היינו, מה הסיבה, מה גרם לציווי זה - "כי נפש הוא חובל". ביטוי זה מצוי בעיקר בספרא (תורת כהנים) ובספרי דברים, כגון זו: "כי נפש הברש בדם הוא, להגיד מה גרם" (ספרא אחרי מות פרשה ח) - שאכילת דם היא כמו אכילת הנפש. ראה גם זו: "כי אני ה'

גמרא בבא מציעא קטו ע"א, קטז ע"א

אמר רב הונא: תָּבַל ריחים - לוקה שתיים, משום ריחים ומשום כי נפש הוא חובל. ריחים ורכב - לוקה שלוש, משום ריחים ורכב, ומשום כי נפש הוא חובל. ורב יהודה אמר: חבל ריחים - לוקה אחת, ורכב - לוקה אחת, ריחים ורכב - לוקה שתיים. "כי נפש הוא חובל" - לשאר דברים הוא דאתא.⁹

תניא כוותיה דרב יהודה: תָּבַל זוג של סָפְרִים וצמד של פרות - חייב שתיים. זה בעצמו וזה בעצמו - אינו חייב אלא אחת. ותניא אידך: תָּבַל זוג של ספרים וצמד של פרות, יכול לא יהא חייב אלא אחת - תלמוד לומר: "לא יחבול ריחים ורכב", מה ריחים ורכב שהן מיוחדין, שני כלים ועושיין מלאכה אחת וחייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו - אף כל דברים שהן שני כלים מיוחדים, ועושיין מלאכה אחת - חייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו.¹⁰

ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה רמב

והמצוה הרמ"ב היא שהזהירנו מחבול כלים שעושיין בהם בני אדם הכנת מזונותיהם כגון כלי הטחינה וכלי הלישה וכלי הבישול וכלי שחיטת הבהמות וזולת זה ממה שיקבצהו שם דבר שעושיין בו אוכל נפש, והוא אמרו יתברך: "לא יחבול ריחים ורכב כי נפש הוא חובל". ולשון המשנה: "לא ריחים ורכב בלבד אמרו, אלא כל דבר שעושיין בו אוכל נפש ...¹¹ ונשאר שנבאר לך הנה אמרם (שם) וחייב משום שני כלים ... כי זה יביא לחשוב שהן שתי מצוות. וכל שכן באמרם (קיו א) וחייב על הריחים בפני עצמן ועל הרכב בפני עצמו.

... ומי שמשכן כלים רבים, כל אחד מהן עושיין בו אוכל נפש, חייב על כל כלי וכלי. כגון שימשכן כלי הטחינה וכלי הלישה וכלי עשיית הפת. וזה מה שאין צריך לו ביאור, שהוא כמי שחבל בגד אלמנת ראובן ובגד אלמנת שמעון ובגד אלמנת לוי שהוא עובר על כל בגד ובגד. ואמנם ענין השאלה במי שחבל שני כלים בשניהם יחד ייעשה אוכל נפש ולא יספוק האחד מהם בלתי האחר בעשיית אוכל נפש. אם נאמר אחר שהאוכל אמנם תשלם עשייתו בשניהם יחד, הנה שניהם כגון כלי אחד ויהיה חייב משום כלי אחד, או אחר שהם שני כלים חייב על כל אחד בפני עצמו. ובארו לנו שהוא חייב עליהם משום שני כלים, אע"פ שבהיקבץ שניהם תיעשה המלאכה. כגון ריחים ורכב שלא תיעשה הטחינה באחד משניהם בלתי האחר, שהוא אם חבל ריחים ורכב יהיה כמו שחבל עריבה וסכין השחיטה שהם שני כלים כל אחד עומד למלאכתו. וזה הוא ענין אמרם וחייב משום שני כלים. לא שהן שתי מצוות. וזה לשון ספרי בזה הענין שבארתי לך, אמרו מה ריחים ורכב מיוחדין שני כלים ומשמשיין מלאכה אחת וחייבין על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו, כך כל שני כלים משמשיין מלאכה אחת חייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו.¹²

מקדשם, להגיד מה גרם" (ספרא אמור פרשה ו). וכגון זו בספרי דברים ספרי דברים פרשת ראה פסקא קח על ציווי המעשרות ללויים: "כי אין לו חלק ונחלה עמך, להגיד מה גרם". במצוות מסוימות התורה עצמה נותנת את טעם המצווה וסיבתה. ולעניינינו, נראה מסיום המדרש שבאמת גם מדרש ספרי מסכים שמדובר בכלי אוכל נפש רק מסוג של "שני כלים ומשמשים מלאכה אחת" ועדיין צ"ע.

⁹ נחלקו האמוראים בפירוש המשנה, בעניין מספר האיסורים שעובר מי שחובל ריחים ורכב. לפי רב הונא יוצא שהוא עובר על שלושה איסורים! אבל נראה ששיטת רב יהודה היא להלכה והפסוק "כי נפש הוא חובל" לא מוסיף איסור שלישי, אלא בא להרחיב את הדין לכלי אוכל נפש נוספים כפי שהמשנה מציינת: "כל דבר שעושים בו אוכל נפש". או כמו שמדרש ספרי לעיל דרש: "כי נפש הוא חובל - להגיד מה גרם". ואנחנו עדיין שואלים מה הוא "כל דבר שעושים בו אוכל נפש"?

¹⁰ אגב הדין במחלוקת רב הונא ורב יהודה, מצאנו שתי דוגמאות נוספות של הרחבה של דין ריחים ורכב: זוג של ספרים וצמד (עול) המורכב ע"ג שתי פרות חורשות (ראה פירוש רש"י בגמרא שם. ושטיינזלץ פירש צמד הפרות עצמם ותוספות משיג על רש"י שלא מדובר בפרות; ואנחנו הבנו ברש"י שמדובר בעול עצמו, במכשיר, שבדומה לזוג של ספרים ולרחיים, יש לו אמנם צד לכל פרה, אבל עיקר ייעודו הוא לשתי פרות שתחרושנה ביחד). בהמשך הגמרא מובאת דוגמה נוספת של סכין של שחיטה ומסופר שם שמישהו לקח אותה כמשכון ממישהו אחר ואביי חייב אותו להחזירו משום שהוא "כלי שעושים בו אוכל נפש". ואנחנו עדיין תמהים בעניין. ניחא סכין שחיטה, הגם שאין בו את הדואליות של כלי דוגמת ריחים ורכב. אבל מספריים של ספרים, שאולי מזכירים פיסת ריחים ורכב, בשל שני הלהבים, וכן צמד הפרות לחרישה, מה כאן כלי לאוכל נפש? במה הם שונים ממחרשה ומכל כלי שנותן פרנסה לבעליו? אולי כל ההבדל הוא אם עוברים עליו בלאו אחד או שניים. אולי באמת חל איסור חבלה גם על מחרשה אבל אין היא "שני כלים מיוחדים שעושיין מלאכה אחת" לעבור עליה בשני לאווים. והמאיר עוד עינינו בסוגיה זו יבורך!

¹¹ הרמב"ם פותח בדין איסור ריחים ורכב ומביא את לשון המקרא והמשנה שהבאנו ועובר לדון בשאלה אם שני האווים הם מצוות לא תעשה אחת או שמה שתיים והדבר חשוב, כמובן למניין המצוות שבזה ספר המצוות עוסק.

¹² לשיטת הרמב"ם, ברור שמה שחז"ל אמרו שהחובל ריחים ורכב עובר על שני לאווים, אין הכוונה לשני איסורים שונים ובוודאי שאין כאן שתי מצוות לא תעשה במניין המצוות: מצוות לא תחבול רכב ומצוות לא תחבול ריחים (ולשיטת רב הונא אולי גם מצוות לא תעשה לא תחבול נפש). זה ודאי אינו. הכל הוא מצוות לא תעשה אחת, אלא שעבר עליה פעמיים. המעניין הוא שהרמב"ם מסתמך על מדרש ספרי שהבאנו לעיל, כנראה מהלשון: "שני כלים המשמשים מלאכה אחת", ראה גם לשונו הוא: "שבהיקבץ שניהם תיעשה המלאכה". וצריך עיון נוסף.

רמב"ם הלכות מלוה ולוה פרק ג

הלכה ג: חבל כלים הרבה של אוכל נפש, כגון שחבל עריבה ויורה וסכין חייב על כל כלי וכלי בפני עצמו. אפילו שני כלים שהן עושין מלאכה אחת, חייב עליהן משום שני כלים ולוקה שתים על שניהם, שנאמר: "לא יחבול רחיים ורכב" - לחייב על הרחיים בפני עצמו ועל הרכב בפני עצמו. כשם שהרכב והרחיים מיוחדין שהן שני כלים ומשמשיין מלאכה אחת וחייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו, כך כל שני כלים אע"פ שמשמשיין מלאכה אחת - חייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו. וכן אם חבל צמד בקר החורש - לוקה שתים.¹³

הלכה ו: שליח ב"ד שבא למשכן לא ימשכן דברים שאי אפשר לאדם ליתן אותם משכון כגון בגד שעליו וכלי שאוכל בו וכיוצא באלו, ומניח מטה ומצע לעשיר ומטה ומפץ לעני, וכל הנמצא בידו חוץ מאלו יש לו למשכנו ויחזיר לו כלי היום ביום וכלי הלילה בלילה, היו לפניו שני כלים נוטל אחד ומחזיר אחד.¹⁴

אבן עזרא דברים פרק כד פסוק ו

לא יחבול רחיים ורכב - אמרו המכחישים, כי נדבקה זאת הפרשה עם ושמה את אשתו (ה), כי רמז למשכב, כי אסור שימנע מן המשכב, וזה הבל וריק. והביאו ראייה: "תטחן לאחר אשתי" (איוב לא, י), וכבר פירשתיו. והאמת שהוא כמשמעו, שאסור לאדם שיחבול רחיים.¹⁵

בראשית רבה פרשת בראשית פרשה כ

"והוא ימשול בך". אמר רבי יוסי הגלילי: יכול ממשלה מכל צד?¹⁶ תלמוד לומר: "לא יחבול רחיים ורכב".¹⁷ מעשה באשה אחת משל בית טברינוס¹⁸ שהיה נשואה לליסטים אחד, והיה בעלה מצערה. שמעו חכמים ובאו אצלה להוכיחו. כיון שבאתה לפני חכמים, הוציאה לפנייהם מנורה של זהב ונר של חרס על גבה. לקיים מה שנאמר: "ואל אישך תשוקתך".¹⁹

¹³ כאן חוזר הרמב"ם על דברים שכתב בספר המצוות ומוסיף שלוש דוגמאות של כלי אוכל נפש: עריבה ויורה וסכין, אבל לא מפרט יותר מזה. נראה שאולי בכל דור צריכים להחליט מהו כלי אוכל נפש המתאים לדור. אולי בימינו גם סכ"ם, גזית לחימום אוכל והרתחת מים.

¹⁴ מחיבור שתי הלכות אלה של הרמב"ם נמצא אולי מזור לשאלותינו, היושבות כרחיים על צווארנו מתחילת דברינו: מה המיוחד בדין לא יחבול רחיים ורכב ומה גדרו של דין זה? מדין התורה "לא יחבול רחיים ורכב", אומר הרמב"ם (עפ"י הבנתנו הדלה) לומדים שני דברים שלעתיים מתלכדים ולעתיים נפרדים. ראשית, את הדין הרחב של כלי אוכל נפש, אבל גם "בגד שעליו" וגם כל כלי קיומי ביתי בסיסי "שאי אפשר לאדם ליתן אותם משכון". כלים שאם תיקח ממנו, תפגע בכבוד אישיותו ובמהות חייו הבסיסיים ביותר כגון אנוש, צלם אלהים. והדוגמאות לכך רחבות למדי ואולי גם משתנות עם הזמנים ומאידיך מסורות לבית דין של כל דור שייגדיר מהו "אוכל נפש". גם מקור בימינו? שולחן וכסא? עובדה שהרמב"ם מרחיב ל"בגד שעליו" ונוקט בלשון: "דברים שאי אפשר לאדם ליתן אותם משכון". הדין השני שלומדים מהפסוק, הוא האפשרות שבלקחת משכון תיתכן מציאות שעוברים על שני לאווים. ודין זה כבר לא קשור בהכרח לדין אוכל נפש ומושפע מהמציאות הפיסית של הכלי ולפיכך נכון גם בצמד של פרות ובמספרים של ספרים ואולי בימינו גם בטלפון שהוא מחשב, במדפסת שהיא גם פקס וסורק (לעבור בשלושה לאווים ...) וכו'. כלים אלה אינם "אוכל נפש" ולגביהם קיימים דינים אחרים של משכון וגבייה מתי ואיך ניתן לגבות אותם. ראה תחילת דברינו בפיסקה הראשונה של המשנה. אם עבר על דינים אלה, בכלי שהוא פיסית דוגמת רחיים ורכב שהם אחד שהוא שניים, יעבור על שני לאווים. ואפשר שזכינו לחדש כאן דבר מה ואפשר ששיגינו וה' הטוב יכפר. בוודאי שלא הבאנו שום דבר להלכה ולמעשה.

¹⁵ צפיפות המצוות בפרשתנו והמעבר המהיר ממצווה למצווה, אומר דרשני ומפרשים רבים לא יכולים ולא רוצים להתעלם מסמיכויות ורציפים אלה. ראה גמרא ברכות כא ע"ב שגם ר' יהודה שלא דורש סמוכים בכל התורה, דורש סמוכים במשנה תורה (ספר דברים, זאת משום שספר דברים הוא ביאור וחזרה על חלק ניכר מהמצוות. ראה גמרא ברכות כא ע"ב דברי רב יוסף שם, ראה דברינו [ספר דברים - משנה תורה](#) בפרשת דברים). עניין זה הביא פרשנים ודרשנים מסוימים לתת משמעות של "עניינים שבינו ובינה" לעניין לא יחבול רחיים ורכב. כנגד אלה, יוצא חוצץ אבן עזרא.

¹⁶ שאדם יוכל לעשות באשתו ככל העולה על דעתו? המפרשים אומרים שם: למשכן אותה, אבל ייתכן שהכוונה גם לדברים שבינו לבינה. ראה ה'שולחן הפוך' בגמרא נדרים כ ע"ב ושאר עניינים שבצנעה שם. אפשר שמפרשים אלה שאבן עזרא יוצא חוצץ כנגדם לא הסכימו עם חלק מהדברים שם.

¹⁷ מה עניין רחיים ורכב לכאן? על כרחנו, משום שהאשה נמשלת לרחיים, אם בגלל הפסוק באיוב שאבן עזרא הביא ואם בגלל לשון עממית ודמיון בני אדם ובאו חכמים והשתמשו בפסוק מפרשתנו להגביל את כוחו של בעל וממשלתו על אשתו לעשות בה כרצונו. עכ"פ, ממדרש זה נראה ש"המכחישים" שאבן עזרא נלחם בהם ולא מוכן אפילו לשמוע את דעתם שהיא "הבל וריק", מוזכרים כבר במדרש ובמסורות עממיות ואין זו הווייה או דעה שניתן בקלות לנפנף. מי שרוצה לראות אף דברים חמורים יותר, דרשות המפתחות את "לא יחבול רחיים ורכב" לענייני מין וכישוף ממש, יסתכל בפירוש יונתן בפרשתנו המצטט את הירושלמי ואת ספר חרדים שמנסים להילחם בכל עוז בפירושים מאגיים שנתנו לפסוק שלנו.

¹⁸ משפחה מיוחסת ומכובדת, כך יש להבין.

¹⁹ להשלמת המדרש, הבאנו סיפור זה שממחיש עד כמה אין אנו בקיאים בעניינים שבינו לבינה. האשה הוציאה מנורה של זהב ועל גבה נר של חרס לרמוז לחכמים שלא יתערבו שכן לה טוב בחייה עם אותו שודד. ראה שם כל המדרש שהוא דורש את הפסוק בבראשית ג טז: "וְאֵל אִשְׁךָ תִּשְׁקָתְךָ וְהוּא יִמְשָׁל בְּךָ". וראה עוד איך התגלגל סיפור זה לאורך זמן ומעתיקים, עד שהשתנה לנוסח הבא: "מעשה באשה אחת מבית טברינוס שהיתה נשואה לליסטים אחד. וכיון שבאת אצל חכמים שיוכיחוהו על שהיה מצערה, הביאו לפנייהם מנורה של זהב ונר של חרס על גבה, לקיים מה שנאמר ואל אישך תשוקתך והוא ימשול בך" (בראשית רבתי פרשת בראשית עמוד 46). הבדל "פעוט".

שמות רבה, פרשת פקודי, פרשה נא סימן ג

"אלה פקודי המשכן, משכן העדות" - מהו "משכן" שתי פעמים? א"ר שמואל בר מרתא: שנתמשכן שתי פעמים על ידיהם. זהו שאנשי כנסת הגדולה אומרים: "חבול חבלנו לך ולא שמרנו את המצות ואת החוקים ואת המשפטים" (נחמיה א ז). מהו "חבול חבלנו לך"? הוי: שנתמשכן ב' פעמים, ואין "חבול" אלא לשון משכון, שנאמר: "לא יחבול רחים ורכב" (דברים כד ו). לכך כתוב: "אלה פקודי המשכן משכן העדות" שתי פעמים.²⁰

**שבת שלום
מחלקי המים**

²⁰ אולי לא סתם "חבול חבלנו", לא סתם "לא שמרנו את המצוות, את החוקים ואת המשפטים", אלא עברנו על איסור "לא תחבול", פעמיים! קשרנו בחבל עבות את עינינו ואוזננו ולא ראינו ולא שמענו את צעקת השכבות החלשות שאין להם אפשרות להחזיר חובות ומשכנתאות ואנו לוקחים מהם גם את "כלי אוכל נפש". ובזכות שנחבש את החבול, שנשמע לקול החבולים והממושכנים וננהיג חברה צודקת ביד רב חובל נאמן, נזכה לגאולה השלמה ולבניין משכן נאמן שלא ייחבל ולא יתמשכן עוד.